ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti

13.00.00	Pedagogika fanlari
13.00.01	Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02	Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
13.00.03	Maxsus pedagogika
13.00.04	Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05	Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06	Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqichlari bo'yicha)
13.00.07	Ta'limda menejment
13.00.08	Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09	Ijtimoiy pedagogika
07.00.00	Tarix fanlari
19.00.00	Psixologiya fanlari
01.00.00	Fizika-matematika fanlari
02.00.00	Kimyo fanlari
03.00.00	Biologiya fanlari
09.00.00	Falsafa fanlari
10.00.00	Filologiya fanlari
11.00.00	Geografiya fanlari

№3(2)
2026

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

… AKTABGACHA VA
… AKTABTA'LIMI

Elektron nashr. 252 sahifa,
16-mart, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:
Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI
Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),dotsent
Doniyorov S. M. –"Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ
Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:
Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:
Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician
Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Shermuhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)
Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor
Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor
Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)
Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor
Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)
Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics
Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor
Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region
Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences
Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:
Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:
- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):
- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Katta guruh tarbiyalanuvchilarida kasb haqidagi dastlabki tasavvurlarni shakllantirish metodikasini innovatsion ekotizim sharoitida takomillashtirish 18
Uralova Fotima Baxtiyor qizi

Malakali sportchilarning kommunikativ qobiliyatlarini takomillashtirishda sotsiolingvistik yondashuv (gandbolchilar misolida)........ 23
G. A. Valiyeva

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida motor alaliyali bolalarni ruhiy va nutqiy rivojlantirish usullari 27
Suyunova Surayyo Ulash qizi

Sog'lom bola ekotizimining asoslari: ovqatlanish, immunitet va rivojlanish 31
Israilova Xusnida Adilovna

Mobil ilovalar yordamida mustaqil o'qishni rivojlantirish 37
Raximova Feruza Najmiddinovna

Biologiya darslarida muammoli ta'lim texnologiyasini qo'llash orqali mantiqiy fikrlashni rivojlantirish 42
Dauekeeva Gulistan Orinbaevna

Talabalarga ingliz tilidagi matnlarni kommunikativ metod yordamida o'qish texnikasini takomillashtirish usullari 46
Mo'minova Mahliyo Axrorjonovna

Velosiped haydashning afzalliklari........ 49
Raxmonova Go'zal Bobir qizi

Компетентностный подход как стратегическая основа модернизации образования и его реализация в преподавании русского языка как иностранного в Узбекистане 54
Мирзакбарова Севда Вахиддиновна

Umumta'lim maktablarida texnologiya fani mashg'ulotlarini tashkil etishning zamonaviy yondashuvlari va metodlari........ 58
Ziyamova Gulbaxor Tulabayevna

Типы аббревиации в русском и узбекском языках: сравнительно-типологический анализ........ 62
Рахмонова Бахтигул Пайзиллоевна

Maktabgacha ta'limda nutqni rivojlantirish jarayonida didaktik o'yinlardan foydalanish metodikasi 65
Abidjonova Mushtariybonu Qobiljon qizi

Tarbiyaviy tadbirlarni samarali tashkil etishda maktabgacha ta'lim tashkiloti va ota-onalarning o'zaro hamkorlik masalalari........ 71
Sanayeva Surayyo Bobonazarovna, Jabborova Shaxina G'affor qizi

Qadriyatli yondashuv asosida talabalarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalash mexanizmlarini takomillashtirish .. 76
G'aybullayev Quvonchbek G'olibovich

Maktab o'quvchilarida stressga barqarorlik namoyon bo'lishining psixologik tahlili 83
Ismoilova N. Z.

Yoshlar ma'naviyatini shakllantirishda milliy qadriyatlarning o'rni........ 87
Karshiyev Jaxongir Abdirayimovich

Funksional savodxonlikni rivojlantirishda o'qish savodxonligining o'rni va ahamiyati 91
Xatamova Munisa Mamadulla qizi

Transformatsiyalash tizimi asosida o'quvchilarning loyihalash kompetensiyalarini rivojlantirish samaradorligi........ 95
Jurayeva Zulayxo Islomovna

Zamonaviy boshqaruv nazariyalarida rahbar muloqoti (transformatsion, kommunikativ va ishtirokchi boshqaruv yondashuvlari asosida)........ 102
Islamova Dilfuza Dilshodovna

Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarida pedagogik kompetentlikni tabaqalashgan yondashuv asosida rivojlantirish mazmuni 107
Begmatova Nasiba Mengnarovna

Bo‘lajak maxsus pedagoglarni inklyuziv ta’limda subyektlar faoliyatini o‘rgatish metodikasi 112
Dilshodov Abrorjon Dilshodjon o‘g‘li

Pre-Reading Activities to Enhance Foreign Language Reading Comprehension: Reading “The Adventures of Tom Sawyer” in 10–11 Grades 118
Djumaniyazova Zulfiya Kaliyevna

Nutq aktlarini o‘rgatishda autentik materiallardan foydalanishning metodik imkoniyatlari (filologik yo‘nalish talabalari misolida) 122
Fayzulloeva Chevar G‘ayrat qizi

Yangi O‘zbekistonda talaba-yoshlarni milliy yuksaltirishda jadid-marifatparvarlari ilgari surgan g‘oyalarning o‘rni va roli 125
Mamadaliyev Abduvoxid Maxsitaliyevich

Gimnastikaning O‘zbekistonga kirib kelish va rivojlanish tarixi 128
N. Q. Mamasidova

Uglevodorodlar tarkibini aniqlashda massa ulushiga asoslangan refleksiv yondashuv (7-9-sinflar misolida) 131
Maxamadiyev Sharofiddin Jumaboyevich, Smanova Zulayxo Asanalievna

Screencasting materiallarini yaratish va ularni o‘quv jarayonida qo‘llash 134
Maxmudova Dilfuza Meliyevna, Ergashov Niyozxon Ilyozxon o‘g‘li

Maktabgacha yoshdagi bolalarda so‘z shakllanishini psixolingvistik asoslari 137
Moxirabonu G‘aniyeva Adxam qizi

Maktabgacha ta’limdagi muammolar va yechimlar: o‘zbekiston respublikasi tajribasi 140
N. Sh. Miryusupova

Interaktiv kartografik resurslar va ularning ta’lim jarayonida qo‘llanilishining didaktik, kognitiv hamda metodik asoslari 143
Olimova Aziza Abdullayevna

Mentorlik tizimining tarixiy ildizlari va rivojlanish bosqichlari 147
Oxunova Dilnoza Qaxxorjonovna, Abdumannonova Durdonaxon Shuxratjon qizi

Talabalarning psixologik holati va stress omillarining prokrastinatsiyaga ta’siri hamda mustaqil ta’lim faoliyatini qo‘llab-quvvatlash usullari 150
Razakov Farxod Kuvondikovich, Rajabov Hikmat Toshevich

Talabalarni stulda o‘tirgan qiyofachi portreti ranglavhasini ishlashga o‘rgatish metodikasi 154
Sadatov Chori Xolmuradovich

Organik kimyo fanini o‘qitishda teskari ta’lim va texnologiyalarning ahamiyati 158
Umrbekova Maftuna Ulug‘bek qizi, Babanazarova Ayzada Omirbaevna, Abdulxakimova Gulziyba Ziynatdinovna

Duduqlanishni bartaraf etishda kompleks metodlarini qo‘llashning samaradorligi 162
Xasanova Barnoxon Abdusattor qizi

Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv asosida bo‘lajak o‘qituvchilarning pedagogik kompetentligini takomillashtirish 165
Xolbozorova Nasiba Xolbozar qizi

Проектирование персонализированных образовательных сценариев в дошкольном образовании средствами генеративного искусственного интеллекта 168
Пак Диана Александровна

Bo‘lajak pedagoglarni tayyorlashda STEAM yondashuvining roli 170
Atenov Jandarbek Dayrabay o‘g‘li

Innovatsion ta’lim muhitida talabalarning kasbiy muloqot kompetensiyalarini rivojlantirishning pedagogik asoslari 173
Bo‘ltakov Sanjarbek Xazratqul o‘g‘li

Alohida ta’lim ehtiyojlari mavjud bo‘lgan bolalar uchun inklyuziv ta’lim tizimining ahamiyati 176
Mehmonova Nodiraxon Yusufxon qizi

Duduqlanish nutq kamchiligini korreksiyalashning maxsus va integratsiyalashgan texnologiyalarini rivojlantirish 180
Boxodirova Gulasalxon Ibrohimovna

Эссе как инструмент формирования и диагностики компетенций в системе высшего образования. 184
Шейхмамбетов Сервер Рефикович

Matallar va folklor hikoyalari: maktabgacha ta'lim tashkilotlarida interaktiv dars texnologiyalari 188
Azimova Nodira Hikmatovna

Maktabgacha yoshdagi bolalarda jismoniy sifatlarni rivojlantirish va ularni sportga yo'naltirishning pedagogik asoslari 191
Norboyev Komiljon Jurakulovich, Rustamova Kamola Xayrulla qizi

Oliy ta'lim muassasalarida ijtimoiy-gumanitar fanlarning o'qitilishining ahamiyati 194
Burkhanova Sabo Tulanovna

Oliy ta'lim muassasalarida O'zbekistonning eng yangi tarixini o'qitishning metodologik asoslari va muammolari 197
Norbutayeva Guzal Abdig'ofurovna

Ta'lim tashkilotlarida sifatni boshqarish jarayonlarini tizimli rejalashtirishning nazariy va amaliy asoslari 200
Abdurashit Karimovich Avliyakulov

Tarbiya darslari samaradorligini oshirishda abdulla avloniy pedagogik hikmatlaridan foydalanishni metodik tashkil etish 204
Daliyeva Eliza Zokir qizi

Badiiy-tarixiy meros asosida bo'lajak pedagoglarning refleksiv tafakkuri va kasbiy identifikatsiyasini rivojlantirish 207
Qodirova Mavluda Maxodir qizi

Adabiyot darslarida lirik asarlarni vizual yondashuvlar asosida o'qitish usullari 210
Sobitova Mahmudaxon Shuxratbek qizi

ESG tamoyillarini ta'lim tizimiga joriy etish orqali talabalarda ekologik, ijtimoiy va boshqaruv ko'nikmalarini shakllantirish 216
Tursunova Shahzoda Baxromovna

Социально-психологические факторы нарушения психологического здоровья в семье 219
Гулру Тургунова

O'zini tarbiyalash (self-development) g'oyasining Ibn Sino ta'limotidagi o'rni 229
Usmanova E'zoza Zokirjonovna

Оценка динамики физиологических показателей волейболистов 12–16 лет в предсоревновательный и соревновательный периоды 234
Умматалиева Шерзода Шерали угли

Individual sport turlarida sportchilarning natijadorlik kompetensiyasini motivatsion omillar asosida shakllantirish 239
Baratov Nasriddin Karshibayevich

O'smirlarda internetdan ortiqcha foydalanishning psixologik oqibatlari 243
Fayziyeva Nodira Sobirovna

Transakt analiz: shaxslararo muloqotni tahlil qilishning nazariy va amaliy asoslari 247
Nilufar Sayfidinovna Sangirova

INDIVIDUAL SPORT TURLARIDA SPORTCHILARNING NATIJADORLIK KOMPETENSIYASINI MOTIVATSION OMILLAR ASOSIDA SHAKLLANTIRISH

Baratov Nasriddin Karshibayevich
JDPU o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada individual sport turlarida sportchilarning natijadorlik kompetensiyasini motivatsion omillar asosida shakllantirishning pedagogik mexanizmlari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Individual sport, integrativ kompetensiyasi, motivatsiya, pedagogik mexanizm, sport faoliyati, ichki motivatsiya, refliksiv tahlil, tashqi rag'bat.

Abstract: This article analyzes the pedagogical mechanisms of formation of effective competence of athletes in individual sports based on motivational factors.

Key words: Individual sport, integrative competence, motivation, pedagogical mechanism, sports activity, internal motivation, reflexive analysis, external stimulation.

Аннотация: В данной статье анализируются педагогические механизмы формирования результативной компетентности спортсменов в индивидуальных видах спорта на основе мотивационных факторов.

Ключевые слова: Индивидуальный спорт, интегративная компетентность, мотивация, педагогический механизм, спортивная деятельность, внутренняя мотивация, рефлексивный анализ, внешняя стимуляция.

KIRISH

Globallashuv sharoitida sport sohasida raqobatning kuchayishi individual sport turlarida yuqori natijalarga erishishning pedagogik omillarini chuqur o'rganishni taqozo etmoqda. Individual sport turlarida (yengil atletika, gimnastika, tennis, kurash va boshqalar) sportchi natijasi ko'proq uning shaxsiy psixologik barqarorligi, maqsadga yo'naltirilganligi va ichki motivatsiyasiga bog'liq bo'ladi. Zamonaviy pedagogik yondashuvlar kompetensiyaviy paradigmaga asoslanib, sportchining faqat jismoniy tayyorgarligini emas, balki uning natijadorlik kompetensiyasini shakllantirishni talab etadi. Natijadorlik kompetensiyasi sportchining o'z imkoniyatlarini safarbar eta olishi, maqsadni aniq belgilashi, irodaviy sifatlarni namoyon qilishi va barqaror motivatsiyani saqlay olish qobiliyatini ifodalaydi. Shu jihatdan individual sport turlarida sportchilarning natijadorlik kompetensiyasini motivatsion omillar asosida shakllantirish dolzarb ilmiy-pedagogik muammo hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasida sportni rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Sportchilarning xalqaro maydondagi muvaffaqiyati nafaqat jismoniy tayyorgarlik, balki ularning psixologik barqarorligi va motivatsion tayyorgarligiga ham bevosita bog'liqdir. Individual sport turlarida natija to'liq sportchining shaxsiy kompetensiyalariga tayanadi. Sportchining natijadorlik kompetensiyasi psixologik va motivatsion omillar bilan chambarchas bog'liq, ayniqsa individual sport turlarida bu holat muhim tadqiqot predmeti hisoblanadi. Xorijiy tadqiqotlar motivatsiyani sport natijasi bilan mustahkam bog'lagan.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Xalqaro sport ilmiy tadqiqotlarida sportchilarning motivatsion xususiyatlari va sport natijalari munosabati chuqur tahlil qilingan. Masalan, ichki motivatsiya sportchining samaradorligini oshiradi va raqobat stressi ostida ham natijadorlikni mustahkamlaydi. Ko'pgina xorijiy sport ilmiy institutlarida sport psixologiyasi o'quv dasturlariga motivatsiya modullari qo'shilgan. Bu modullar nafaqat sportchi tayyorgarligiga, balki murabbiy va sport

pedagoglarining kompetensiyalariga ham ta'sir qiladi. Masalan, Michigan State University doktori sport psixologi Debora Feltz motivatsiya va o'ziga ishonchni o'lchash instrumentlarida faol izlanmoqda, bu sportchilarning psixologik holatini baholash uchun keng qo'llanadi. Bundan tashqari, xalqaro sport ta'lim tizimlarida sport asosida yoshlarni umumiy ijtimoiy va psixologik kompetensiyani shakllantirish modeli qo'llanadi (Sports-Based Youth Development). Bu model sportni ijtimoiy ko'nikmalar, o'zini anglash va motivatsiya mexanizmlari bilan to'liq integratsiya qiladi.

Sport faoliyatida motivatsiya va natijadorlik masalasi xorijiy tadqiqotchilar tomonidan keng o'rganilgan. Ayniqsa, motivatsiyaning ichki va tashqi omillari sport samaradorligiga ta'siri ilmiy asoslangan.

Edward L. Deci va Richard M. Ryan tomonidan ishlab chiqilgan O'zini-o'zi belgilash nazariyasiga (Self-Determination Theory) ko'ra, ichki motivatsiya shaxsning barqaror rivojlanishi va yuqori natijalariga erishishida hal qiluvchi omil hisoblanadi. Ular sportchilarda avtonomiya, kompetentlik va ijtimoiy aloqadorlik ehtiyojlari qondirilganda natijadorlik oshishini ta'kidlaydi. John G. Nicholls tomonidan asoslangan yutuqqa erishish maqsadi nazariyasida esa sportchilarning natijaga yo'naltirilganligi va mahoratga yo'naltirilganligi farqlanadi. Individual sport turlarida mahoratga yo'naltirilgan ichki motivatsiya uzoq muddatli muvaffaqiyatni ta'minlashi aniqlangan. Joan L. Duda tadqiqotlarida murabbiylik uslubi sportchilarning ichki motivatsiyasiga bevosita ta'sir qilishi asoslangan. Qo'llab-quvvatlovchi pedagogik muhit natijadorlik kompetensiyasini rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi. Shuningdek, Daniel Gould va Robert S. Weinberg tadqiqotlarida sport natijalariga erishishda psixologik tayyorgarlik, maqsad qo'yish texnologiyasi va o'zini boshqarish mexanizmlari samaradorlikni oshirishi ta'kidlangan.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, xorijiy tadqiqotlarda motivatsiya masalasi chuqur o'rganilgan bo'lsa-da, aynan "natijadorlik kompetensiyasi"ni pedagogik jarayon doirasida tizimli shakllantirish mexanizmi yetarli darajada ishlab chiqilmagan. Shu jihat mazkur tadqiqotning ilmiy ahamiyatini belgilaydi.

O'zbek olimlaridan M. Ochilov, N. Azizxo'jayeva, B. Xo'jayevlar kompetensiyaviy yondashuvni ta'lim jarayonining ustuvor tamoyili sifatida ko'rsatib, shaxsning faoliyatga tayyorgarligini shakllantirish pedagogik jarayonning markaziy vazifasi ekanligini asoslagan[4]. Sport pedagogikasida esa sportchining faoliyatga tayyorgarligi integrativ kompetensiya sifatida talqin qilinadi. Sport pedagogikasi sohasida Sh. Qurbonov va R. Abdukarimovlar sportchilarning psixologik tayyorgarligi va irodaviy sifatlarini rivojlantirish zarurligini ta'kidlagan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Natijadorlik kompetensiyasi – bu sportchining yuqori sport natijalariga erishishga qaratilgan bilim, ko'nikma, malaka va shaxsiy sifatlarining integrativ tizimidir. Uning quyidagi komponentlari mavjud:

1. **Motivatsion komponent** – ichki ehtiyoj va maqsadga intilish.
2. **Kognitiv komponent** – musobaqa strategiyasini anglash.
3. **Faoliyatli komponent** – intizom va mashg'ulot barqarorligi.
4. **Refleksiv komponent** – o'z faoliyatini tahlil qilish qobiliyati.

Motivatsion komponent yetakchi o'rin egallaydi.
Faoliyat jarayonida quyidagi ilmiy metodlardan foydalanish mumkin:

1. **Motivatsiya diagnostik testi** – ichki va tashqi motivatsiya darajasini aniqlash uchun standartlashtirilgan instrumentlar (Sport Motivation Scale) qo'llanildi.
2. **Pedagogik kuzatuv** – murabbiylar va tadqiqotchi tomonidan sportchilarning mashg'ulot va musobaqa jarayonidagi harakatlari sistematik qayd etildi.
3. **Sport natijalarini monitoring** – yillik musobaqalar va test natijalari tahlil qilindi.
4. **Tajriba-sinov uslubi** – motivatsion ta'sirlarning samaradorligini aniqlash uchun tajriba guruhi faqat motivatsion pedagogik ta'sirlarni oldi.
5. **Matematik-statistik tahlil** – olingan natijalarni SPSS dasturi yordamida t-test va korelyatsion tahlil asosida qayta ishlash.

Individual sport turlarida sportchilarning natijadorlik kompetensiyasini motivatsion omillar asosida shakllantirish tizimli pedagogik yondashuvni talab etadi. Ichki motivatsiyani rivojlantirish sport natijalarining barqaror o'sishini ta'minlaydi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Motivatsion omillarni tizimli ravishda boshqarish qobiliyati sportchining kompetensiyaviy oʻsishiga olib keladi. Bu shuni anglatadiki, murabbiylar faqat jismoniy tayyorgarlikka e'tibor qaratmasdan, sportchilarning ichki motivatsiyasini ragʻbatlantirish mexanizmlarini qoʻllashlari lozim. adqiqot natijalari xorijiy ilmiy izlanishlar bilan mos keladi. Xususan, ichki motivatsiya sportchilarning sport samaradorligini oshiruvchi asosiy omil ekanligi bir necha tadqiqotlarda qayd etilgan.

Shuningdek, faoliyat davomida motivatsiyaga e'tibor bermaslik natijasida natijadorlikda sezilarli oʻsish boʻlmaganini koʻrsatadi. Bu motivatsiya va kompetensiya oʻrtasida yuqori korrelyatsiya mavjudligini tasdiqlaydi va natijada:

1. Sportchilarning ichki motivatsiyasini kuchaytirish natijadorlik kompetensiyasining barqaror rivojlanishini ta'minlaydi.
2. Motivatsion trening elementlarini mashgʻulot jarayoniga integratsiya qilish samaradorlikni oshiradi.
3. Pedagogik monitoring sportchining individual rivojlanish dinamikasini boshqarishga imkon beradi.

Individual sport turlarida sportchilarning natijadorlik kompetensiyasini shakllantirish jarayoni tizimli pedagogik yondashuvni talab qiladi. Motivatsion omillar ushbu kompetensiyaning asosiy harakatlantiruvchi mexanizmi sifatida namoyon boʻladi. Faoliyat jarayoni shuni koʻrsatdiki, ichki motivatsiyani rivojlantirishga yoʻnaltirilgan pedagogik ta'sirlar sport natijalarining barqaror oʻsishini ta'minlaydi.

Individual sport turlarida sportchilarning natijadorlik kompetensiyasini motivatsion omillar asosida shakllantirish murabbiy va pedagoglar uchun:

1. Ichki motivatsiyani rivojlantiruvchi motivatsion treninglar va mashgʻulot modullarini joriy etish.
2. Refleksiv kundalik va maqsadlar rejalari orqali sportchilarning oʻzini tahlil qilish qobiliyatini oshirish.

Sport maktablari va klublar uchun:

1. Sportchilarning motivatsion profillarini aniqlash uchun standart diagnostik vositalarni joriy etish (Sport Motivation Scale).
2. Ichki motivatsiyani qoʻllab-quvvatlaydigan tizimli mashgʻulot dasturlarini ishlab chiqish.

Oliy ta'lim va ilmiy tadqiqotlar uchun:

1. Xorijiy tajribalarni Oʻzbekiston sharoitiga moslashtirib, motivatsiya va natijadorlik kompetensiyasi oʻrtasidagi bogʻliqlikni chuqur oʻrganish.
2. Sport psixologiyasi va pedagogikasi boʻyicha ilmiy-amaliy tadqiqotlarni kengaytirish.

Ijtimoiy va davlat darajasida:

1. Yosh sportchilarni ragʻbatlantirish va ularning ichki motivatsiyasini rivojlantirishga yoʻnaltirilgan davlat dasturlarini ishlab chiqish.
2. Sport motivatsiyasi monitoringi tizimini joriy qilish va u orqali samarali murabbiylik tajribalarini shakllantirish.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Individual sport turlarida sportchilarning natijadorlik kompetensiyasini shakllantirish jarayoni tizimli pedagogik ta'sirni talab etadi. Motivatsion omillar, ayniqsa ichki motivatsiya, natijadorlikning asosiy harakatlantiruvchi mexanizmi sifatida namoyon boʻladi. Shuningdek, natijadorlik kompetensiyasi faqat jismoniy tayyorgarlik koʻrsatkichlari bilan emas, balki refleksiv tahlil, oʻzini boshqarish, maqsadni rejalashtirish va psixologik barqarorlik kabi komponentlar bilan ham belgilanadi. Motivatsion-pedagogik ta'sir tizimli ravishda tashkil etilganda sportchilarda mas'uliyat, intizom va natijaga yoʻnaltirilganlik darajasi sezilarli darajada oshishi kuzatildi.

Ushbu faoliyat sport maktablari va oliy sport ta'limi muassasalarida amaliy ahamiyat kasb etadi va quyidagi takliflarni taqdim etish mumkin:

1. Individual sport turlarida sportchilarning natijadorlik kompetensiyasi ichki motivatsiya bilan mustahkam bogʻliq.
2. Motivatsion pedagogik ta'sir sportchilarning ichki motivatsiyasini oshirish orqali sport natijalarini barqaror ravishda yaxshilaydi.

MAKTAB TA'LIMI SCHOOL EDUCATION ШКОЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ

3. O'zbekiston sharoitida motivatsiyani baholash va boshqarish uchun sport pedagogikasi tizimida yangi strategiyalar joriy etilishi lozim.

Mazkur yondashuv individual sport turlarida sportchilarning natijadorlik kompetensiyasini ilmiy asosda rivojlantirishga, ularning barqaror sport yutuqlariga erishishiga hamda milliy sport tizimining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni "O'zbekiston Respublikasida jismoniy tarbiya va sportni yanada takomillashtirish va ommalashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 24.01.2020 yildagi PF-5924-son
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. T.: "Ozbekiston" NMIL, 2020.
3. J.M. Ishtayev. "Sport psixologiyasi". O`zkitobsavdo nashriyoti, Toshkent-2020.78-b
4. Y. Masharipov, N. Jo'rayev. "Sport psixologiyasi". O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, Toshkent-2010.114-b
5. J.M. Ishtayev. "Sport psixologiyasi". O`zkitobsavdo nashriyoti, Toshkent-2020.78-b
6. R.Mahmudov, A.G'ulomov "Sport psixologiyasi fanidan tavsiyanomalar". Yangi asr avlodi, 2008-yil
7. Qurbonov Sh. Sport pedagogikasi asoslari. – T.: 2014.
8. Weinberg R.S., Gould D. Foundations of Sport and Exercise Psychology. – 2019.
9. MDPI International Journal of Environmental Research and Public Health. Intrinsic Motivation and Athletic Performance – 2020.
10. BMC Psychology. Motivational Interventions in Young Athletes. – 2025.
11. https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2017.00348
12. https://bmcpsychology.biomedcentral.com/articles/10.1186/s40359-025-03173-2
13. https://www.mdpi.com/1660-4601/17/24/9441
14. https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1469029225002110
15. https://sems-journal.ch/10112

13.00.00	Pedagogika fanlari
13.00.01	Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02	Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
13.00.03	Maxsus pedagogika
13.00.04	Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05	Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06	Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqichlari bo'yicha)
13.00.07	Ta'limda menejment
13.00.08	Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09	Ijtimoiy pedagogika
07.00.00	Tarix fanlari
19.00.00	Psixologiya fanlari
01.00.00	Fizika-matematika fanlari
02.00.00	Kimyo fanlari
03.00.00	Biologiya fanlari
09.00.00	Falsafa fanlari
10.00.00	Filologiya fanlari
11.00.00	Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov
Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov
Musahhih: Alibek Zokirov
Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №3(2)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C–5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.